OD AMERICKÝCH SPIRITUÁLŮ K ČESKÉ LIDOVÉ BALADĚ: SPIRITUÁL KVINTET A ZDROJE JEHO PÍSŇOVÝCH TEXTŮ V PRŮBĚHU ŠESTI DESETILETÍ

Aleš Opekar

Spirituál kvintet vznikl v roce 1960 jako Spirituál kvartet a zpětně je vnímán jako první československá folková skupina. Hlavní motivací jeho vzniku bylo okouzlení mladíků z Vysokoškolského uměleckého souboru americkými černošskými spirituály. Brzy však svůj zájem rozšířili o americký bělošský folk a další okruhy tvorby včetně starších písní evropských a českých. Jaké zdroje poznání měla skupina k dispozici zejména v počátcích svého vývoje? Jádrem příspěvku je pohled na vývoj Spirituál kvintetu na pozadí proměn jeho písňových textů.

VUS jako zásobárna talentů

Zakladatelé budoucí kapely se poznali ve Vysokoškolském uměleckém souboru Univerzity Karlovy (VUS UK).[1] Pěvecký soubor tehdy pěstoval sborové masové a vlastenecké písně, úpravy písní folklorních a lehkou klasiku, jak kázala dobová kulturní politika. Na druhé straně, v době kulturního temna 50. let, poskytoval mladým lidem možnost seznámit se s vrstevníky, zažít legraci na zájezdech a zkoušet si případně bokem v menších skupinkách zcela jiný repertoár dle vlastního zájmu. Vedle Spirituál kvintetu vytvořeného Jiřím Tichotou, Ivo Machem, Miroslavem Kellerem a Miroslavem Kastelovičem vzešly z mateřského lůna VUSu zcela, nebo částečně i mnohé další soubory, např. Canticorum iubilo,[2] Heuréka,[3] Asonance[4] či Antikvartet.[5]

1. Soubor vznikl v roce 1948. Sdružoval amatérské zájemce o sborový zpěv, především z řad studentů, absolventů a zaměstnanců Univerzity Karlovy. Brzy se však přerodil v soubor písní a tanců. Vedle smíšeného sboru o 60–80 členech měl taneční skupinu a cimbálovou muziku (více viz www.vus-uk.cz).
2. Canticorum iubilo je komorní smíšený sbor zaměřeným na vokální hudbu z období od počátků vícehlasu do období baroka a na současnou tvorbu 20. a 21. století. Nevyhýbá se ani úpravám lidových písní nebo spirituálů. Prvním sbormistrem byl v roce 1970

Z VUSu přicházeli do Spirituál kvintetu i další kamarádi-spolupracovníci. Zpěvák a autor překladů některých textů Václav Marhoul, a zejména František Novotný[6] (* 1943), který pak jako textař provázel skupinu po celou její další dráhu (*Až vzlétnou ptáci, Černošský ghetto, Krutá válka*, *Pískající cikán*, *To, co zbývá, lásko*, *Zlatá klec*). Jeho specialitou mimo jiné bylo i komponování rychlobásniček, sepisovaných přímo na pódiu na tři témata náhodně zvolená publikem.

K hlavním autorům písňových textů Spirituál kvintetu, tedy většinou překladů a úprav tradičních písní, patřil sám Jiří Tichota (* 1937), zásadním textařem se posléze stal Dušan Vančura (1937–2020) a několik písní v počátečních stadiích vývoje kapely opatřil českými slovy Ivo Fischer (1924–1990), specialista na počešťování amerických tradicionálů (*Jednou budem dál*, *Jenom pár stavení*, *Zelená pláň*), píšící tehdy často např. pro Waldemara Matušku.

varhaník Petr Sovadina, od roku 1977 pak např. Oliver Dohnányi (více viz www.canticorumiubilo.cz/).

3. Heuréka vznikla v roce 1976 přičiněním Jaroslava Hovorky a Jiřího Uherka. Soubor se věnoval vícehlasému zpěvu, zpěváci zároveň hráli na různé, zejména historické nástroje (flétny, krumhorn, cornamusa, trumšajt, portativ). Lidové písně interpretovali klasicistním způsobem, občas zařazovali i spirituál (*Stoupá říční proud – Judgement Day*) nebo úpravy písní Jaroslava Ježka. Svou činnost ukončila v roce 1995 (více viz např. www.hovorkafilm.cz/cs/hudba).
4. Asonance nevznikla přímo ve VUSu, založili ji v roce 1976 Jan a Pavel Lašťovičkovi, Milan Štěrba a František Korecký (tehdy studenti pražského Gymnázia Jana Nerudy), k nimž se záhy připojila též Denisa Vondráčková. Ve skupině ale působilo také několik členů VUSu. Asonance se specializuje na keltskou a anglosaskou lidovou hudbu. Více viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Asonance_(hudebn%C3%AD_skupina)>.
5. Vize Antikvartetu vznikla v roce 1962 z touhy Dušana Vančury mít kapelu podobného stylu jako Spirituál kvintet. Zkoušeli s Oldřichem Ortinským nebo Vlastimilem Marhoulem, kteří však stále častěji účinkovali se Spirituál kvintetem, jakmile měli příležitost zaskakovat za Macha, Kasteloviče či Kellera, zaneprázdněné svými nehudebními zaměstnáními. Když se v roce 1969 stal Vančura součástí Spirituál kvintetu, myšlenka nadlouho usnula. Vančura později z legrace označoval Antikvartet za „druhou první československou folkovou skupinu“, přičemž žádné doklady o jejím veřejném vystoupení, fotografie či stopy v médiích se nedochovaly. Vančura Antikvartet uvedl ve skutečný život až s manželkou Zuzanou v roce 2013. Skupina vystupuje i po jeho smrti ve složení Zuzana Vančurová, Magdalena Jungwirthová, Tomáš Vávra a Jiří Mašek (blíže viz www.antikvartet.cz).
6. František Novotný pracoval v Československém rozhlase, skupině Spirituál kvintet režíroval koncerty. Jako překladatel textů folkových písní se podílel na knize *Víc než jen hlas* (Praha: Práce, 1980).

Vysokoškolský umělecký souborý Univerzity Karlovy, přelom 50. a 60. let. Čtvrtý zleva Dušan Vančura, sedmý Jiří Tichota. Archiv Zuzany Vančurové

Pět etap Spirituál kvintetu

Přicházení a odcházení členů je vždy procesem průběžným a nepravidelným. Přesto si můžeme dovolit obecně vydělit pět základních etap vývoje Spirituál kvintetu:

I. etapa (1960–1968): sestava Jiří Tichota, Ivo Mach, Miroslav Keller, Miroslav Kastelovič jako Spirituál kvartet, od 1963 navíc s Růženou Helebrantovou a od té doby jako Spirituál kvintet bez ohledu na aktuální počet členů. V roce 1965 nahradil Kasteloviče, vracejícího se na Slovensko, Tichotův spolužák ze studia hudební vědy Jan Thorovský. Jan Ortinský alteroval Macha, často odjíždějícího na služební cesty do zahraničí, a jako host zaskočil v případě potřeby i Dušan Vančura.

Základem repertoáru jsou v této etapě spirituály zpívané v angličtině. Doplňuje je americký folk nejprve také v angličtině,

postupně vznikají první texty v češtině. Tu a tam jsou zařazovány první evropské renesanční písně, přepsané Jiřím Tichotou z loutnových tabulatur a opatřené novým českým textem.

Navzdory počáteční orientaci na spirituály na nahrávkách zpočátku převládá jiný repertoár. Dle internetového serveru Supraphonline[7] vznikly první snímky ve Studiu Strahov 21. 11. 1962. Šlo o americké lidové písně *John B. Sails* (s hostující Věrou Nerušilovou) a *Who's Gonna Shoe*. Teprve 13. 5. 1963 nahrála skupina ve stejném studiu spirituál *Michael, Row the Boat ashore* a píseň afroamerického písničkáře Huddie Ledbettera *Irene, Good Night* (rovněž s Nerušilovou). Všechny čtyři nahrávky vydal Supraphom na EP desce (posledně jmenovanou píseň též na zvukové pohlednici) v roce 1964. Dle fonotéky Československého rozhlasu[8] pak vznikly další nahrávky v jeho studiu s českými texty: 16. 5. 1964 *Zelená pláň* s textem Ivo Fischera, *Dobrou noc, Ireno* v překladu Vladimíra Merhauta a 22. 5. 1964 *Kdepak všechny květy jsou* s textem Ivo Macha. Dne 26. 8. 1966 vzešly ze společné frekvence se Studijní skupinou tradičního jazzu Pavla Smetáčka nahrávky dvou amerických písní z 19. století *There Will Be a Hot Time in Old Town Tonight* a *Wayfaring Stranger,* a konečně opět spirituálu – *Mary Had a Little Baby*. Většina raných rozhlasových snímků byla počátkem 70. let smazána, aniž by byly vydány na gramodesce. Některé z písní však byly později nahrány znovu.

II. etapa (1969–1974): sestava Jiří Tichota, Jan Thorovský, Dušan Vančura, Oldřich Ortinský, Karel Zich, Jarka Hadrabová. V roce 1968 je činnost skupiny z personálních důvodů zmrazena, všichni její členové dávají přednost profesím, které vystudovali. O hudbu se jedná jen u muzikologa Tichoty. Jako loutnista vystupuje s Pražskými madrigalisty a jako odborný asistent katedry hudební vědy Filozofické fakulty UK přednáší a pokračuje v přepisování starých loutnových tabulatur. S kapelou ale skončit nechce. Na fakultě náhodně poznává mladičkého studenta estetiky a sociologie Zicha s jemně vibrujícím

7. Dostupné z <https://www.supraphonline.cz/album/2956-zpiva-spiritual-kvintet?trackId=47611>.
8. Viz panel VI výstavy *Spirituál náram náramnej*. Dostupné v sekci výstavy na webu Popmusea: <https://www.popmuseum.cz/vystavy/spiritual-naram-naramnej>.

elvisovským tenorem. Hadrabovou s přirozeným rovným altem bez přebytečných emocí, právě odcházející od skupiny Rangers, doporučí Ortinský. Nová krev je pohromadě.

Koncem 60. let vstupuje na českou gramofonovou scénu vydavatelství Panton a to poptává spíše písně ve stylu folku a country. Na LP *Písně amerického západu* (1970) vybral Zbyněk Mácha z repertoáru Spirituál kvintetu písně *Širý proud* (český text Jiří Tichota), *Kovbojův nářek* (text Stanislava Mareše převzatý z knížky *Americká lidová poezie* z roku 1961) a *Doney Gal* (český text Vlastimil Marhoul). Poslední dvě písně vyšly na samostatné SP desce s Tichotovým doprovodným textem na obalu. Nová sestava se též blýskla na následující EP desce (1971), kde po dvou textech napsal František Novotný (*Černošský ghetto, Virginie*) a po dvou Vančura (*Spinkej, Černá zem*). Poté se pootevřely i dveře do Supraphonu, nicméně až po úlitbě v podobě singlu s texty tehdejšího zaměstnance vydavatelství Miroslava Černého *Pojď se mnou do těch míst* / *Holky jsou všechny krásný* (1972, se skupinou Groš). První samostatnou LP desku natočil Spirituál kvintet v roce 1973, tedy po více než deseti letech existence. Aby měla ucelenou koncepci, vsadili členové kapely výhradně na renesanční repertoár, čímž se zároveň vymezili vůči ostatní folkové a country scéně.

III. etapa (1974–1992): Jiří Tichota, Dušan Vančura, Oldřich Ortinský, František Nedvěd, Jan Nedvěd (do 1988), Zdenka Tosková (později Tichotová), Eva Lifková (1976–1980), Irena Budweiserová (od 1980), Lenka Slabá (1987–1989). Bratři Nedvědové a Z. Tosková, členové moderní trampské skupiny Toronto, posléze přejmenované na Brontosaury, posílili (nejen) country-folkový styl kapely a utvrdili profesionální interpretační jistotu. Kapela začala hodně cestovat po koncertních šňůrách a festivalech. O textování se dělili Novotný, Tichota a Vančura, z něhož postupně rostl textař schopný vystihnout emotivní sílu cizojazyčné předlohy a dodat jí obdobně působivý český obsah. Na postu zpěvaček se vystřídaly, vedle Z. Tichotové, jež se vrátila po mateřské pauze, Eva Lifková (posléze se provdala do zahraničí), Irena Budweiserová a od Nezmarů též krátce Lenka Slabá, která po mateřské pauze pokračovala s partou Žalman a spol.

V tomto období soubor rozvíjel zaměření na spirituály, folk i renesanční písně, svůj záběr navíc rozšířil o dvě další oblasti – nejprve o písňový repertoár českého národního obrození a posléze o domácí lidové balady. Repertoárově možná nejpříznačnější album ze všech – *Spirituály a balady* (1978) – obsahuje proslavené české verze spirituálů s texty Vančurovými (*Město s pěti věžemi*, Čekám na svůj den, *Stará archa, Poutník a dívka*), Tichotovými (*Dál, dál tou vodou, V jeslích dítě spinká*) i Novotného (*Slávy den*, *Dobrou zprávu hlásej)*. Dramaturgii alba doplňuje jemnější protipól několika tradicionálů či dvě písně Victora Jary, opět v přebásnění Františka Novotného. Okruh obrozeneckých písní poskytl nejprve náplň programu pro divadlo Ateliér a posléze dvěma gramodeskám – LP *Saužení lásky* (1981) a EP *Čtwero pjsnj* (1986). Lidové písně pak doplnily programový záběr kapely ve druhé polovině 80. let. Vydány byly na LP *Šibeničky* (1988). Na původní spirituálové východisko souboru navazuje LP *Šlapej dál* (1986) a LP *Every Time I Feel the Spirit* (1986, celé zpívané anglicky). Po listopadu 1989 přetlak širokého repertoáru skupiny ústí do sledu alb obsahem podobně signifikantních: *Za svou pravdou stát* (LP 1990), *Hallelu!* (CD 1991) a *Rajská zahrada* (LP, CD 1992).

IV. etapa (1992–2004): Jiří Tichota, Dušan Vančura, Oldřich Ortinský, kterého v roce 2000 nahradil Jiří Cerha, Zdenka Tichotová, Irena Budweiserová, Karel Zich. Kapela v tomto období pokračuje v rozvoji všech součástí svého repertoáru a vyhledává i vánoční písně z celého světa. O slovo se nově hlásí i vlastní tvorba včetně hudební složky: Karel Zich (*Smůla všech smůl* s textem Novotného), Jiří Cerha (*Křídla holubic* s textem Vančurovým). Kapela zkouší různé nové vydavatele: CD *Hanba nám!* (Monitor 1994), *Na káře* (Pupava 1997), *Křídla holubic* (Pupava 2003).

V. 2004-2021: Jiří Tichota, Dušan Vančura, Zdenka Tichotová, Jiří Cerha, Jiří Holoubek, Irena Budweiserová, kterou v roce 2010 nahradila Veronika Součková, Pavel Peroutka (od 2012).

I v tomto období kapela volně rozvíjí všechny okruhy své tvorby, častěji uvádí také vlastní písně s původní hudbou, opět zejména zásluhou Jiřího Cerhy (*Babylonská věž* s textem Tichotovým, *Zloděj času* s textem Vančurovým). Nová síla v podobě bluegrassového

muzikanta Pavla Peroutky posiluje pěveckou jistotu a ulevuje Vančurovi od kontrabasu. Součková, nahrazující Budweiserovou, vrací kapele klid. Vedle jubilejních výběrů skupina vydává u Sony BMG album *Křížem krážem* (2005) a u Universalu *Zatím dobrý…* (2009), *Vše o Vánocích* (2011) a *Čerstvý vítr* (2012). Od roku 2012 pořádá pravidelné vánoční koncerty v pražském Obecním domě.

Americké spirituály a folk

„Iniciačním šokem" pro devatenáctiletého Jiřího Tichotu bylo pražské hostování afroamerického souboru Everyman Opera v roce 1956. Newyorský soubor vystupoval v karlínském divadle s operou George Gershwina *Porgy a Bess*. Jak upřesňuje Pavel Bár (2016: 106–107), soubor odehrál dvanáct představení v rozmezí 11.–19. 2. v rámci „kulturní výměny" mezi západním a východním blokem a zájem publika značně převyšoval kapacitu. Tichotovo svědectví v kolektivní vzpomínkové knize *Spirituál kvintet* připomíná spontánní účast zpěváků na některých nedělních dopoledních bohoslužbách (Tichota 2020: 11). S kamarádem, synem faráře, který měl absolutní sluch, se pokoušeli zapisovat melodie a texty, k čemuž pomohla gramodeska, kterou zde soubor stihl nahrát.[9] Z této zkušenosti vzešly písně *Old Ark'*s *Moverin'* (až mnohem později proslavená s Vančurovým textem o „kocábce náramné" – *Stará archa*), *Great Getting Up* (*Farewell*, později známější s Novotného textem *Slávy den*) a *Scandalize My Name.* Teprve po dvou letech, v roce 1958, se Tichota osmělil nabídnout VUSu *Great Getting Up.* Spirituál s efektním zvyšováním tóniny nápěvu v každé strofě o půl tónu výš měl velký ohlas, nicméně dramaturgické směřování VUSu šlo zcela jiným směrem a Tichota navíc musel na dvouletou základní vojenskou službu.

Po návratu z vojny, kde Tichota též muzicíroval s amatérskou kapelou, přišel v roce 1960 další impulz v podobě žádosti ze strany několika dřívějších kolegů – zpěváků z VUSu v čele s basem a organizačním vedoucím Ivo Machem: Pojďme zpívat spirituály v malé partě! Tichota ve vzpomínkách přiznává, že nápad zpočátku

9. Viz zpráva v denním tisku – *Lidová demokracie* 12, 2. 3. 1956, č. 55, s. 3.

pokládal za naprosto absurdní – bylo to podle něho podobné, jako kdyby někdo přemlouval Afroameričany, aby hráli moravský folklor (Tichota 2020: 13). Mach byl ale neoblomný a Tichotu nakonec přemluvil. Přibrali ještě hlavního tenoristu Miroslava Kellera (alias Velkého Buba) a barytonistu Miroslava Kasteloviče (alias Kagana). Mach a Kastelovič vymysleli název Spirituál kvartet. Kde ale hledat písně, texty, nahrávky, informace, poučení? A kdo mohl v roce 1960 tušit, jaké bude následující desetiletí? Domácí rokenrol byl v plenkách, divadla malých forem teprve vystrkovala růžky a budoucí folkoví bardi s foukačkou pod bradou teprve končili základní školu. Pokud už pomalu ochabovala nadvláda masových písní, dechovek a poněkud znásilňovaného domácího folkloru, pak ve prospěch rozjuchané estrády a v lepším případě swingového popu se zvučnými barytony a alty.

Americké spirituály kupodivu měly v českých zemích docela vyšlapanou stopu. Podrobně ji sledovala Irena Přibylová (2019): od zmínek v knížce *Chaloupka strýčka Toma*, jejíž český překlad vyšel v roce 1853, rok po americkém originálu, přes inspirace a aktivity Antonína Dvořáka, koncerty Paula Robesona (1929, 1945, 1949 a 1959),[10] Edrica Connora či Huberta Dilwortha (oba 1948) až po řadu publikovaných zpěvníčků s českými překlady textů (Emila Knose, J. Urbana, Jiřího Jorana, a dalších) – *American Songs* (asi 1945–1949), *Černošské písně* (1946). Samostatnou gramodesku s černošskými spirituály nahrál pro Supraphon orchestr bratislavského rozhlasového redaktora Júlia Bavolyára již v roce 1952. Šlo o EP se čtyřmi písněmi v českém podání slovenského zpěváka operních árií a lidových písní Františka Zvaríka. Následovala gramodeska s převzatými americkými nahrávkami (1954) a brožura (1955), které byly vydány k naukovému pásmu Jiřího Cikharta *Zpěvy černého lidu*. V polovině 50. let byl vydán také notový sešit *Černošské spirituály* s texty Jiřího Jordana, a to v úpravě pro zpěv a klavír (1955) i zpěv a kytaru (1956). V roce 1956 proběhlo výše uvedené hostování profesionálního souboru Everyman Opera a vyšla jejich rovněž

10. O nich a jejich politickém pozadí blíže viz Schormová 2021.

již zmíněná kolekce *Černošské spirituály* (Supraphon 1956). LP gramodeska s bohatým textovým a obrazovým doprovodem (zpracovaným opět Jiřím Cikhartem) pak byla vydána opět pod názvem *Černošské spirituály* v roce 1963. Mezi tím vznikl „Metodický materiál pro vedoucí a členy tanečních a estrádních orchestrů" *Hudba amerických černochů* od Lubomíra Dorůžky a na trhu se objevila i poezie afroamerického básníka Langstona Hughese *Černoch si zpívá blues* (1957) v překladu Jiřího Valji. Tematické oddíly se spirituály nebo blues obsahovala i překladová publikace *Americká lidová poezie* (1961), kterou uspořádal L. Dorůžka. V ní byly, v překladech od desítek autorů, přítomny i bělošské písně kovbojské, námořnické, tulácké, vězeňské a další. Právě odsud k českým country a trampským skupinám a posléze do obecného českého povědomí pronikly věčně oblíbené písně jako *John Hardy* nebo *Jesse James*, v podání Spirituál kvintetu pak např. *Kovbojův nářek*.

Díky oblíbenému narativu o utlačovaných bývalých otrocích v nespravedlivé kapitalistické společnosti, jehož hlasitým šiřitelem byl publicista Emanuel Uggé (1900–1970),[11] nebyla u nás černošská hudba, na rozdíl od jiné americké kultury, úplně na indexu. Přístup k širšímu výběru zahraničních desek a not ovšem chyběl. Pro Spirituál kvartet, ale třeba i pro Studijní skupinu tradičního jazzu Pavla Smetáčka a další soubory sehrály důležitou roli rady a domácí diskotéka Zbyňka Máchy (1928–2007), publicisty, amatérského dixielandového muzikanta a sběratele (s přístupem i ke sbírce zmíněného E. Uggého), jenž připravoval různé programy o tradičním jazzu a černošském folkloru v pražském Divadle hudby nebo v divadélku Radar (1959–1961). Díky němu si mohli zájemci předávat desky a magnetofonové pásky nejen s afroamerickými soubory, ale i s Weavers a Petem Seegerem, s Kingston Triem, se skupinou Peter, Paul and Mary, ale také s černošskou zpěvačkou Odettou a dalšími. Vedle pomoci Zbyňka Máchy vzpomíná Tichota (2003: 57) též na zápůjčky gramodesek od Gene Deitche, amerického režiséra působícího na Barrandově.

11. Podrobně viz Vidomus 2022.

Vedle spirituálů se tak i bělošský americký folk stal zcela rovnocennou součástí programů Spirituál kvintetu.[12] Vývoj tímto směrem posílilo setkání s americkým originálem – Pete Seegerem (1919–2014). To už byl soubor kvintetem a v roce 1964 začínal svou čtvrtou sezónu. Živoucí ikona amerického folku sice neměla image rasově utiskovaného bojovníka za právo na svobodu, ale československé úřady zřejmě přitahovala nálepkou levicového bojovníka s nepřízní amerických poměrů. Spirituál kvintet většině Seegerových koncertů v Československu sekundoval jako předkapela. Členové souboru konečně mohli slyšet naživo hru na pětistrunné banjo, které do té doby znali jen z nahrávek. Tichota sice nástroj získal již o dva roky dříve, ale např. ladění strun musel hledat po svém (Tichota 2020: 26–27). Nakonec s banjem neváhal doprovázet i písničky transkribované z rudolfinských tabulatur. Od té doby členové Spirituál kvintetu sahali po více hudebních nástrojích na koncertním pódiu i při nahrávání ve studiu. Seegerovy vysvětlující komentáře k publiku překládala tlumočnice, takže šlo o svého druhu výchovné koncerty. Besedy v zákulisí pak přinášely další poznání, včetně rozčarování, na což později vzpomínal J. Tichota: „*Spirituál kvintet* […] *zpíval to, co jeho už dávno přestalo bavit. Začal nám vytýkat, proč neděláme domácí folklor, a my jsme se mu marně snažili vysvětlovat, že u nás je tradiční folklor už záležitostí pasivní*." (Burian 1979: 261) Členové Spirituál kvintetu si tehdy stáli za svým, ale – jak dnes víme – v dalších desetiletích dali Seegerovi nepřímo za pravdu (nejen) programem *Šibeničky*.

Spirituál kvintet zakotvil od roku 1962 v Divadle Na zábradlí, kde jednou měsíčně lákal na jinde nedostupný mix amerických spirituálů a písní kovbojských, námořnických, dřevorubeckých a dalších. Inspirováni Seegerem, posílili uvolněný a komunikativní ráz svých představení, na jejichž průběh mohli aktivněji, než bylo v té době jinde běžné, reagovat zájemci z řad publika.[13]

12. Ostatně i soubory jako Weavers oba žánry předkládaly posluchačům vedle sebe funkčně a s naprostou samozřejmostí.
13. V té době se v USA podobným večírkům spojeným se společným provozováním lidové hudby říkalo hootenanny.

V průběhu času předkládal soubor stále častěji počeštěné verze spirituálů. Kristýna Navrátilová (2019: 207) ve své analýze vyvozuje, že jejich pramenem pro Spirituál kvintet nebyly ani české překlady Jiřího Jorana, dříve publikované ve výše uvedených hudebninách, ani souběžně vznikající verze evangelických farářů, ale přímo originály v anglickém jazyce. Jazyk a styl českých textů přitom odpovídaly zaměření na mladé lidi, včetně těch nevěřících. Textaři dodávali do písní české reálie, parafrázovali říkanky, konkrétní biblické motivy posouvali do obecnějších významových poloh. Hlavním autorem českých verzí spirituálů byl zpočátku Jiří Tichota.[14]

Po vplynutí Dušana Vančury do základní sestavy souboru se původně zaskakující zpěvák stal rovněž významným autorem českých písňových textů. J. Tichota tento fakt zpětně hodnotil takto: „*Brzy se ukázalo, že Dušan je velkým přínosem. Nabídl jsem mu, abychom konferovali společně, bylo to pestřejší a vynalézavější. Hlavně jsme ale zjistili, že Dušan je výborný textař, navíc s citem pro zajímavé písničky. Celou řadu našich nejznámějších dodal on*." (Tichota 2003: 54) Chytlavé texty, jejichž součástí jsou slogany o potřebě volnosti, svobody a spravedlnosti (jako „já mám kocábku náram, náramnou…", „až se k nám právo vrátí", „pět má město věží", „já mám žízeň") pocházejí právě od Vančury.[15]

Pro přetextované spirituály v repertoáru Spirituál kvintetu jsou příznačné významové posuny, jež kladou biblická témata do obecnější roviny, někdy vyplývají z potřeby upřednostnit hudební

14. Tichota je autorem textů např. k těmto písním: *Dál, dál tou vodou* (*Wade in the Water*), *V jeslích dítě spinká* (*Mary Had a Baby*), Šlapej dál (*Hold On*), *Co prej bude s mojí duší* (*True Religion*), *Děti jdou, kam je pošlou* (*Children, Go Where I Send Thee*), *Dvě báby* (*I Can't Feel at Home in This World*), *Kdo svalil kámen náhrobní* (*De Angel Rolled the Stone*), *Loď dětí (Git On Board, Little Chillen)*, *Starý příběh* (*King Jesus*), *Už se nám čas krátí (Where Are the Hebrew Children)*.

15. Vančura je autorem textů např. k těmto písním: *Stará archa* (*Old Ark's Moverin'*, známá jako „Kocábka"), *Město s pěti věžemi* (*Twelve Gates to the City*), *Až se k nám právo vrátí* (*A Little More Faith in Jesus*, původně v češtině *Chci sluncem být*), Čekám na svůj den (*Witness)*, *Poutník a dívka* (*Jesus Met a Woman*), *Mlýny* (*A Little Light of Mine*), Žízeň (*Give Me Jesus*), *Autobusy přijíždějí* (*Buses Are A-Comin'*), *Hlínu na něj hodíme* (*Let's Go to the Buryin'*), *Farao* (*Didn't Old Pharaoh Get Los'?*), *Bim bam* (*Virgin Mary Had a Baby Born*), *Oh Freedom*.

rytmus slov nad kopírováním původního významu. Typickým příkladem je píseň *Twelve Gates to the City* – v české verzi *Město s pěti věžemi*: v originálu opěvuje Jeruzalém jakožto zaslíbené město s dvanácti branami, po třech z každé světové strany, ve verzi Vančurově se pak zpívá o obecně vstřícném městě s pěti věžemi, které je obtížné nalézt. Zdeněk R. Nešpor (2006: 132) kritizuje, že nepřesný překlad připravil náboženskou píseň o duchovní obsah, ale Kristýna Navrátilová (2019: 209) posun omlouvá a oceňuje, že hlavní myšlenka originálu zachována zůstala díky motivu víry (v refrénu se zpívá „kdo chce uvěřit, věří"). Další konkrétní příklady obsahových posunů výběrově obsahují jednak komentáře samotných textařů Tichoty a Vančury ve třech publikovaných zpěvnících (Tichota – Vančura 1997, 1998; Tichota 2010), jednak další analýzy K. Navrátilové: využívání jak náboženských motivů nevyžadujících hlubokou znalost Bible, tak slovních hříček, kde spirituální význam vzniká až v určitém kontextu, přesahy náboženských motivů do obecně lidských hodnot (2019: 207) a ve prospěch sociálněkritického rozměru, využívání tázacích vět (2019: 208), a konečně ztotožnění se s příběhem, kdy se subjektem stává 1. osoba singuláru nebo kolektiv, čímž se pak účastníkem stává i posluchač (např. „*Mává, mává, nám všem svobodná zem"* – srov. Navrátilová 2019: 210).

Úsměvné posuny významu, motivované potřebou zachovat počtem slabik původní rytmus, ale jistě i malou znalostí angličtiny, zaznamenáváme i v počešťování písní osadníků, kteří přišli do Ameriky z Evropy. Autor textu *Doney Gal* Vlastimil Marhoul napsal „*já a můj Doney Gal*", a zpěváci tak pokračují „*proč to hříbě tak v lásce mám*". Původní text přitom pojednával o kovbojově spolehlivé, a proto oblíbené klisničce „Doney", jejíž jméno je odvozeno z původního italského donna, a „gal" znamená prostě dívka nebo žena.

Gospel *We Shall Overcome*, z něhož se stal protestsong proslavený Pete Seegerem, zpíval Spirituál kvintet nejprve anglicky. Po srpnu 1968 požádali členové souboru textaře Ivo Fischera o český text, a tak vznikla slavná verze *Jednou budem dál*. S velkým očekáváním chtěli takto česky triumfálně zahájit 3. ročníku Folk & Country festivalu v Lucerně v roce 1971. Po lítém sporu s Greenhorns

o to, kdo festival zahájí,[16] si Spirituál kvintet privilegium vyhádal, nicméně u publika lačného populárního country stylu píseň zapadla. Později se ovšem stala obecně známou. Možná až moc. Dožadovaly se jí i různé podniky a úřady, třeba na oslavy Mezinárodního dne žen, na komunistické protiválečné akce – až kapela začala píseň nenávidět. V nové situaci se ale se nechali přemluvit k její interpretaci dne 17. 11. 1990 na pražském Václavském náměstí za spoluúčasti prezidentů Havla a Bushe.

Renesanční písně

Již během I. etapy svého vývoje začal Spirituál kvintetu obohacovat svůj repertoár o staré evropské písně. J. Tichota se coby student a posléze zaměstnanec katedry hudební vědy Filozofické fakulty UK zabýval transkribováním starých loutnových tabulatur[17] do moderní notace. První testování na posluchačích v červnu 1966 v Divadle Na zábradlí, provázené projekcí diapozitivů se zpěvákem Thorovským, který nese růžičku zpěvačce Helebrantové, dopadlo dobře. K popularitě písně *Růžička* zároveň přispělo i její zařazení do rozhlasového pořadu *Houpačka* (Černý 1972).

Renesanční období zahrnuje 14.–16. století, písně pražské rudolfinské éry pak druhou polovinu 16. století a období následující. Písně té doby nakonec naplnily první samostatnou LP gramodesku souboru (*Písničky z roku raz dva*, 1972). Autor doprovodného textu k albu, Jiří Černý, uvádí jako jeden z hlavních zdrojů sborníček Šmala z Lebendorfu, písaře místodržícího Jaroslava z Martinic, dalším pramenem byl tisk *Orchésografie* (vydal Thoinot Arbeau 1588) nebo *Speciálník Královéhradecký* (1550) dle kritického přepisu muzikologa Jaromíra Černého, Tichotova kolegy z fakulty. V pozdější studii k faksimiliím *Codexu Jacobides* J. Tichota upřesňuje, že šlo celkem o pět loutnových tabulatur německého typu, dochovaných na českém území (Tichota – Čižmář 2019: 5, 11). *Codex Jacobides*, popsaný jako „chybami devalvovaná památka“

16. K tomu viz Tichota 2020: 85 nebo v trochu jiné vzpomínce Konečný 2018: 36.
17. Šlo o náhradu notopisu, která namísto tónů zachycovala konkrétní hmaty na loutnu. Laické vysvětlení problematiky viz Tichota 2020: 39, odborně viz Tichota – Čižmář 2019: 7–17.

a zlomek obsáhlejší sbírky, je důležitý tím, že dokládá průniky z dvorské kultury do kultury ulice. Vedle honosných, artistních skladeb zahrnuje i popěvky, které ve své době fungovaly jako dnešní populární hudba. Amatérský ráz zápisů je dokladem velkého zápalu odborně neškoleného zapisovače či přepisovače, kterým byl nepochybně Čech. Svědčí „*o hudbě podhradí – studentů, prostých měšťanů, neškolených amatérů; o fungujícím, pohotovém potkávání a prolínání se inspirací z nejrůznějších zemí Evropy, o doložitelné touze neurozených zmocňovat se v rámci svých možností a dovedností i ‚vyšší' hudební produkce, určené primárně posluchačům a interpretům poučeným a urozeným*" (Tichota – Čižmář 2019: 3). Počáteční dojem neslučitelnosti těchto písní s okruhem amerických spirituálů a folkových popěvků lze takto snadno vyvrátit. Sborníčky tabulatur byly ve své době obdobou dnešních svépomocných zápisů textů a akordických značek zájemců o společné zpívání oblíbených písniček jakéhokoli žánru. Tichota (2019: 7) zároveň dokládá popularitu loutny jako – zejména v 16. a 17. století – hlavního doprovodného nástroje ke zpěvu i jako nástroje sólového. I v tom lze vidět paralelu k masové oblibě kytary ve druhé polovině 20. století. Pozoruhodné je mezinárodní propojení repertoáru rudolfinské éry, kdy císařské sídlo přitahovalo do Prahy umělce ze všech koutů Evropy. Pestrá škála dobových tanců a úprav písní odkazuje na kulturní impulzy německé, italské, francouzské, španělské, anglické i na souvislosti polské a maďarské (Tichota – Čižmář 2019: 11).

V kolekci zmíněné LP desky *Písničky z roku raz dva* tak německá žertovná pijácká písnička střídá italské villanely, španělské villancie či žákovskou žebravou koledu z *Jistebnického kancionálu* (*Carmina amorosa*). Ta je nejstarší skladbičkou alba (1420). Českým textem ji opatřil F. Novotný, podobně jako písně *Svatební košile* a *Pavana za deset švestkových knedlíků*. Z pera J. Tichoty pocházejí *Dindirindin*, *Vandrování*, *Ave tu pura puella*, *Podzimní, Tři bratři* a *Růžička*. J. Černý (1972) v doprovodném textu k albu u zmíněné *Růžičky* upozorňuje na záměnu názvu, způsobenou již omylem přepisovače, z původní „rosy" na „růži". Když autor textu J. Tichota narazil na pravděpodobnou předlohu české tabulatury z jiného zdroje a omyl rozpoznal, české znění s růžičkou již bylo zažité.

Dušan Vančura pro album *Písničky z roku raz dva* objevil písně ze zcela jiných zdrojů. Na festivalu sborové tvorby Europa cantat ´70 v rakouském Grazu, kterého se někteří členové Spirituál kvintetu účastnili v rámci VUSu, se naučil od francouzských kolegů píseň zhruba z roku 1520 v rytmu tance tourdillon. Melodii zaranžoval, opatřil českým textem a *Batalion* brzy vstoupil mezi písně oblíbené v rámci širokého společenského zpěvu. Staročeskou *U Karlova Týna*, prvně otištěnou ve sborníku Dobřenského koncem 16. století, Vančurovi dohledal Tichota v publikaci Jaroslava Pohanky (1958: 62), kde je uvedena pod č. 90 jako *Písnička příkladná*. Skotskou lidovou *Scarborough Fair – Trh ve Scarborough* otextoval podle nahrávky folkrockového dua Simon & Garfunkel. Aranž upravil J. Tichota s přihlédnutím k původnímu nápěvu ze 17. století. Písničku *Ovčák*, opět z *Codexu Jacobides*, otextoval Vlastimil Marhoul.

Písně českého národního obrození

Další okruh písní do repertoáru Spirituál kvintetu přinesla polovina 70. let. Karel Zich začal zkoušet sólové štěstí v pop music, Jan Thorovský byl stále vytíženější korepetitorskými zakázkami, Jarce Hadrabové nedělaly dobře dlouhé šňůry a zájezdy kvůli bolavým zádům, nakonec se navíc odhodlala k emigraci. Jiří Tichota coby porotce Porty 1974 ve Svitavách poznal dva roky fungující kapelu moderní trampské hudby Toronto, nucené právě k přejmenování na Brontosaury. Slovo dalo slovo a nové posily Jan a František Nedvědovi a Zdenka Tosková, později Tichotová, obnovily Spirituál kvintet, aniž by omezily pokračování Brontosaurů.

Domovským stánkem souboru se na několik let stalo divadlo Ateliér. Pořad *Spirituál a Brouři = Nic moc* (1974) obsahoval samostatné bloky obou formací i společné hraní. Další pořad, *Kníže Hanka* (1979) v režii Vladimíra Merty, už byl jednolitým programem. Melodie Františka Maxe Knížete, a hlavně verše Václava Hanky a texty Karla Havlíčka Borovského, vybrané Mertou, zavdávaly příležitosti k politickým narážkám a dvojsmyslům. Publikum rozumělo s nadšením. Cenzura bohužel taky. Pořad byl nakonec zakázán, ale obrozenecký repertoár z Ateliéru se podařilo nahrát na LP *Saužení lásky* (1981) a EP *Čtwero pjsnj* (1986). J. Tichota

v rozhovoru s J. Burianem (1979: 263) k úpravám uvádí: „*Snažíme se je zase dělat jinak, ne rekonstruovat, ale najít zcela neznámé materiály, nechat zaznít melodiím z dobových tisků, jež se zpívaly v měšťanských salónech minulého století, a hlavně – zpívat je zase po svém*.“ A dodává: „*Žít jen ze spirituálů nepovažujeme za fér*.“ Na otázku, zda si nekonkurují s Traxlery, upřesňuje, že rozdíl je právě v přístupu k textům: „*...byly to jejich vlastní melodie na dobové texty* […], *kdežto my vycházíme naopak z dobové hudby, kterou vesměs přiodíváme novými texty*...“

Jako hlavní inspirace posloužily Spirituál kvintetu písňové edice Čelakovského, Rittersberkova a Erbenova. Ty ve své době vyvolávaly posedlost tvorbou nových ohlasových písní. S tou přišel o něco dříve například i Václav Hanka (pozdější docent slovanských jazyků, knihovník Národního muzea a poslanec), pravděpodobný spoluautor dvou známých «rukopisů» vydávaných za staré památky. Sepsal dva svazky *Dvanáctero písní* (1815, 1816), které roku 1820 zhudebnil kytarista, violista a fagotista František Max Kníže (viz písně *Obchod*, *Saužení lásky*, *Modré oči*, *Chaloupka*).

V letech 1835–1839 bylo vydáváno velkorysé periodikum *Věnec ze zpěvů vlasteneckých, uvitý a obětovaný dívkám vlasteneckým*, které nabídlo na padesát nových písní ročně. Některé texty měly vícero zhudebnění, verše však často nebyly příliš literárně kvalitní. Tichota v rozhovoru s Josefem Vlčkem upřesňuje: „*Tam jsme zápolili s přehršlí milostných veršů, takového toho ‚láska-páska‘ jsme si hodně užili. Zrovna třeba Václav Hanka s tím opravdu nešetřil. A navíc to u těch romantiků musela být láska nešťastná!*“ (Vlček 2020: 4/5)

Cíleně vybrané písně do pořadu divadla Ateliér a na LP *Saužení lásky* shodou okolností zapadly do obecného období pocitu zmaru v textech české pop music druhé poloviny 70. let.[18] Deziluze, formulované do milostného smutku a jakési útěchy, korespondovaly

18. Viz např. Neckářovy konejšivé písně *Já ti zabrnkám* (1974), *Planetárium* (1977), *Podej mi ruku a projdem Václavák*, varovné *Až* (1979) od Katapultu, bolestínské songy Petra Spáleného jako *Dítě štěstěny* (1979), bezvýchodné *Okno mé lásky, Osmý den* (1980) nebo *Jasná zpráva* (1981) Olympiku a další.

s obecnou společenskou skepsí související s policejním tažením proti folkovým písničkářům, Jazzové sekci a undergroudnu, se soudními procesy, Chartou 77 a anti-chartou, zkrátka s celkovým postupným poznáním, že sovětské okupační jednotky a jimi nastolená „normalizace“ zůstávají v Československu asi natrvalo.

Pozdější dodatek k LP *Saužení lásky* v podobě EP Čtwero p*jsnj* (1986) přinesl písně satirické. Například *Ukolíbavka (Spi má zlatá boubelatá)* (J. J. Ryba / V. Nejedlý) ve skutečnosti není uspávankou, ale pranýřem lichvářů a zrádců, kterým špatné skutky nedopřejí klidného spánku. Předlohu upravil J. Tichota s vědomím, že Jakub Jan Ryba zhudebnil v roce 1800 české texty jako jeden z prvních. Byť šlo dle dobových zvyklostí o německy pojmenovanou sbírku *Zwölf böhmische Lieder*. Alegorie obsahují i ostatní písně EP gramodesky.

Lidové balady

Své repertoárové rozkročení rozšířil Spirituál kvintet v 80. letech také o okruh domácích lidových písní, kterými naplnil LP *Šibeničky* (1988). Pro část posluchačstva šlo o překvapivý krok, ale několik rozhlasových nahrávek s folklorními písněmi vzniklo už začátkem 70. let, takže o velké stylové vybočení se nejednalo. Způsob zpracování navíc navazoval na aranže písní renesančních a obrozeneckých. Album shrnulo výběr z různých běžně dostupných písňových edic (František Sušil, František Bartoš, Karel Weiss a další), který byl ovšem speciálně zacílen na balady o lidech hříšných, jejich krutých trestech a podobně. Jiří Černý (1988) uvádí v doprovodném textu ke gramodesce: „*Sestava pro Šibeničky odpovídá jak hlasové barevnosti Spirituál kvintetu a úsilí o vyjádření dramatismu i lyrismu v osudovosti lásky, zrady, věrnosti, násilí a odplaty, tak tradiční pestrosti jeho inspirací: jsou tu nápěvné vzory duchovních písní 15.–16. století (Co se stalo za horama), renesančních tanců (Trudova žena), vlivy polské i uherské, typické rytmy hudeckých kapel (Mezi dvěma vinohrady, A co to tam píská) a jiné*. […] *Mnohdy by bylo těžké udávat zemské, natož krajové označení písní*, [dále Černý cituje Sušila] *‚jež moravskými nazýváme, poněvadž jsme je po Moravě sebrali,*

Z koncertu ke 45 letům činnosti ve Smetanové síni v Praze (2005). Zleva František Novotný, připravující rychlobáseň na zadaná slova, Jiří Tichota, Irena Budweiserová, Jiří Holoubek, Jiří Cerha, Zdenka Tichotová, Dušan Vančura. Archiv Jiřího Tichoty

kterých ale mnohé s nepatrnou proměnou snad i jinde se zpívají, jako písně pod jménem českých vydané i v Moravě slyšeti jest“. Černý dodává, že „*Někdy jsou zde promísena i nářečí, navzájem i se spisovnou češtinou.*“

Jiří Tichota v pozdějším rozhovoru s Josefem Vlčkem vysvětluje, že vznik balady býval v minulosti i zvláštním druhem trestu za spáchaný zločin: „*Někdy, když to bylo blízko kramářských písní, vyskytovalo se tam i jméno zlosyna.“* Vlček (2020: 2/5). V baladě *Sestra travička*, dodává Tichota, vyjadřuje dívka větší strach z ostudy být ztvárněna v písni než uvězněna ve zdi: „*Zazdite mia do kamení, nech o mně pěsničky není.*“ (Sušil 1860: 167–168)

Patnáct písní vybraných pro album upravil pro kapelu Jiří Tichota, pět Dušan Vančura. Folklorní písně z LP *Šibeničky* se zařadily mezi ostatní žánrové okruhy repertoáru Spirituál kvintetu zcela přirozeně.

Závěr

Spirituál kvintet začal působit v době před vznikem české folkové scény, byl proto nejprve zařazován – např. na festivalové přehlídky – k jazzu a poté ke country. Časem si soubor našel svůj vlastní styl kombinující americké spirituály s americkým folkem, ale také s písněmi renesančními, obrozeneckými a lidovými. Hlavními autory textů byli dva souputníci Jiří Tichota a Dušan Vančura. Tichota v rozhovoru s Josefem Vlčkem popřel, že by se cítil textařem – psal výhradně pro potřeby Spirituál kvintetu, když nebyl rychlejší autor textu po ruce.[19] Naproti tomu Vančura psal texty i pro jiné interprety, i když zpravidla velmi spřízněné – pro Karla Zicha, Františka Nedvěda, pro skupinu Irish Dew, ale třeba i pro Marii Rottrovou (Brabec 2010). Z ostatních autorů textů souboru znovu připomeňme Františka Novotného, Vlastimila Marhoula nebo Ivo Fischera.

V převodech převzatých písní do české verze dávali autoři většinou přednost formální, rytmické stránce textu dané původní hudební složkou před původním obsahem. Náboženské motivy byly zobecňovány, akcentovány byly obecné hodnoty svobody, volnosti, rovnosti a práva. Nezvykle široký okruh inspiračních zdrojů byl sjednocován aranží založenou na dobře sezpívaném vícehlasu a svižném akustickém doprovodu. Nad jednotlivostmi tak vyniká celek. Do obecného povědomí i do zpěvního repertoáru širokých společenských vrstev hladce vplouvaly nejen americké folkové písně a spirituály, ale i mnohé staré písně tuzemského původu – typickým příkladem jsou *Růžička* nebo *Batalion*. Napomáhal tomu i „večírkový“ ráz koncertů, dodávající publiku pocit přátelského setkání v klubu, kde si i návštěvník může zazpívat, zahulákat, případně i na pódiu něco sám předvést.

19. „*Jsem nejspokojenější, když nemusím nic psát*,“ říká Jiří Tichota (viz Vlček 2020: 3/4). Josef Vlček odhaduje, že Tichota za šedesát let existence Spirituál kvintetu otextoval zhruba 250 písní (Vlček 2020: 2/4).

Tištěné prameny:

Lidová demokracie 12, 1956, 2. 3., č. 55, s. 3.

POHANKA, Jaroslav 1958: *Dějiny české hudby v příkladech*. Praha: SNKLHU.

SUŠIL, František 1860: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*. Brno: K. Winiker.

TICHOTA, Jiří – VANČURA, Dušan 1997: *Spirituál kvintet. 1. díl. 1960–1991.* Cheb: G + W.

TICHOTA, Jiří – VANČURA, Dušan 1998: *Spirituál kvintet. 2. díl. 1991–1998.* Cheb: G + W.

TICHOTA, Jiří 2010: *Spirituál kvintet. 3. díl. 1999–2009.* Cheb: G + W.

Literatura:

BÁR, Pavel 2016: *Hudební divadlo Karlín. Od varieté k muzikálu*. Praha: Brána.

BRABEC, Jiří Moravský 2010: Dušan Vančura – Rozdává kolem sebe. *Folk*, č. 7–8. Dostupné z: <http://casopisfolk.wz.cz/Textari/textari-vancura_dusan7810.htm> [cit. 7. 10. 2022].

BURIAN, Jan 1979: Něco si najdem. Spirituál kvintet. *Melodie* 17, č. 9, s. 261–263.

ČERNÝ, Jiří 1972: *Pop music za časů císařova pekaře.* Doprovodný text k LP *Písničky z roku raz dva*. Praha: Supraphon.

ČERNÝ, Jiří 1988: Doprovodný text k LP Šibeničky. Praha: Panton.

KONEČNÝ, Michal Jupp: *Průlety folkovou pamětí*. Praha: Galén 2018.

NAVRÁTILOVÁ, Kristýna: Černošské spirituály a gospely v českém prostředí v letech 1948–1989. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLIKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music: Hudba a spiritualita*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 198–216.

NEŠPOR, Zdeněk R 2006: *Děkuji za bolest: Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.–80. let*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

PŘIBYLOVÁ, Irena 2019: Česká stopa: Afroamerické spirituály v koncertní síni. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music: Hudba a spiritualita.* Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 156–183.

SCHORMOVÁ, Františka 2021: Stalinův černý apoštol. Afroamerický zpěvák Paul Robeson v Československu. *Soudobé dějiny* (*Czech Journal of Contemporary History*) 28, č. 1, s. 183–213. Dostupné z: <https://sd.usd.cas.cz/artkey/sod-202101-0006_stalin-8217-s-black-apostle-afro-american-singer-paul-robeson-in-czechoslovakia.php>.

TICHOTA, Jiří – ČIŽMÁŘ, Jan 2019: *Codex Jacobides. I. Textová část: studie, kritický aparát.* Praha: Česká loutnová společnost.

TICHOTA, Jiří 2020. In TICHOTA, Jiří – VANČURA, Dušan – PEROUTKA, Pavel – CERHA, Jiří – HOLOUBEK, Jiří – TICHOTOVÁ, Zdenka – SOUČKOVÁ, Veronika 2020: *Spirituál kvintet*. Brno: CPress.

TICHOTOVI, Jiří a Zdenka – REJCHRT, Miloš 2003: *Na Točné*. Praha: Kalich.

VIDOMUS, Petr 2022: Music with a Revolutionary Purpose: Jazz Journalist Emanuel Uggé. *Hudební věda* 59, č. 2–3, s. 246-314. České znění článku on-line: Hudba revolučního smyslu: Jazzový publicista Emanuel Uggé. Dostupné z: <http://hudebniveda.cz/2022/02-03/article-03.pdf>.

VLČEK, Josef 2020: Jiří Tichota. Za textaře jsem se nikdy nepovažoval. *Headliner* [online] duben [cit. 7. 10. 2022]. Dostupné z: <https://www.headliner.cz/2020-4/jiri-tichota-za-textare-jsem-se-nikdy-nepovazoval>.

Zvukové nahrávky:

Písničky z roku raz dva. Supraphon, 1973, reedice 2003.
Spirituály a balady. Supraphon, 1978, reedice 1995, 2007.
Saužení lásky. Supraphon, 1981, reedice 1996, 2007.
20 let. Supraphon 1984, reedice 1993.
Šlapej dál. Panton, 1985, reedice 1994.
Every Time I Feel the Spirit. Panton, 1986.
Šibeničky. Panton, 1988, reedice, 2003.
Za svou pravdou stát. Panton, 1990.
Hallelu! Panton, 1991, reedice 2007.
Rajská zahrada. Panton, 1992, reedice 2001.
Antologie 1960–1995. Sony/Bonton, 1994, reedice 2003.
Hanba nám! Monitor, 1994.
Na káře. Pupava, 1997.
Vánoční koncert. Monitor-EMI, 1998, reedice 2005.
Křídla holubic. Pupava, 2002.
Karel Zich a Spirituál kvintet. Sony Music, 2004.
Křížem krážem. Sony BMG, 2005.
45 let archiv. Sony BMG, 2006.
Zatím dobrý. Universal Music, 2009.
1960–2010 – Sto nejkrásnějších písní (+1). Jubilejní edice k padesáti letům činnosti. Supraphon, 2010.
Čerstvý vítr. Universal Music, 2012.
55 let (Hudbou propojený svět). Supraphon, 2015 (10 CD+DVD)
přehled SP a EP viz <https://www.discogs.com/artist/977707-Spiritu%C3%A1l-Kvintet>.

From American Spirituals to Czech Folk Ballads: Spiritual Kvintet and the Sources of their Lyrics over Six Decades

The paper deals with the lyrical aspect of Spiritual Kvintet's repertoire and the sources from which the Czech group has drawn over their 60-year-long career. Initially, they were interested in African American spirituals, which gave the group its name. Soon after they added the folk songs of European immigrants to the USA. Czech sources of Spiritual Kvintet's repertoire include European Renaissance songs, transcribed from lute tablatures of the Rudolphine era, songs of the Czech national revival, traditional Czech folk ballads, and finally some original compositions by Czech authors. The wide range of genres was matched by the unifying character of the lyrics. Both the foreign and archaic songs required translation into Czech, so the local audience would understand. The new lyrics were supplied by the members and friends of the group (Jiří Tichota, František Novotný, Dušan Vančura, and Vlastimil Marhoul), and some were provided by the renowned lyricist Ivo Fischer. The authors often shifted the specific nuances of the original meaning in favour of keeping the rhythm and sonority of the Czech verses. Nevertheless, they managed to formulate the songs' original social message in a way that evoked associations with the domestic social situation. The diversity of the texts was unified by the musical arrangements, based on multi-voiced singing accompanied by guitar, double bass, and other acoustic instruments.

Key words: Spiritual Kvintet; traditional and modern folk songs; song lyrics; lyric sources; music arrangement.

Příloha:

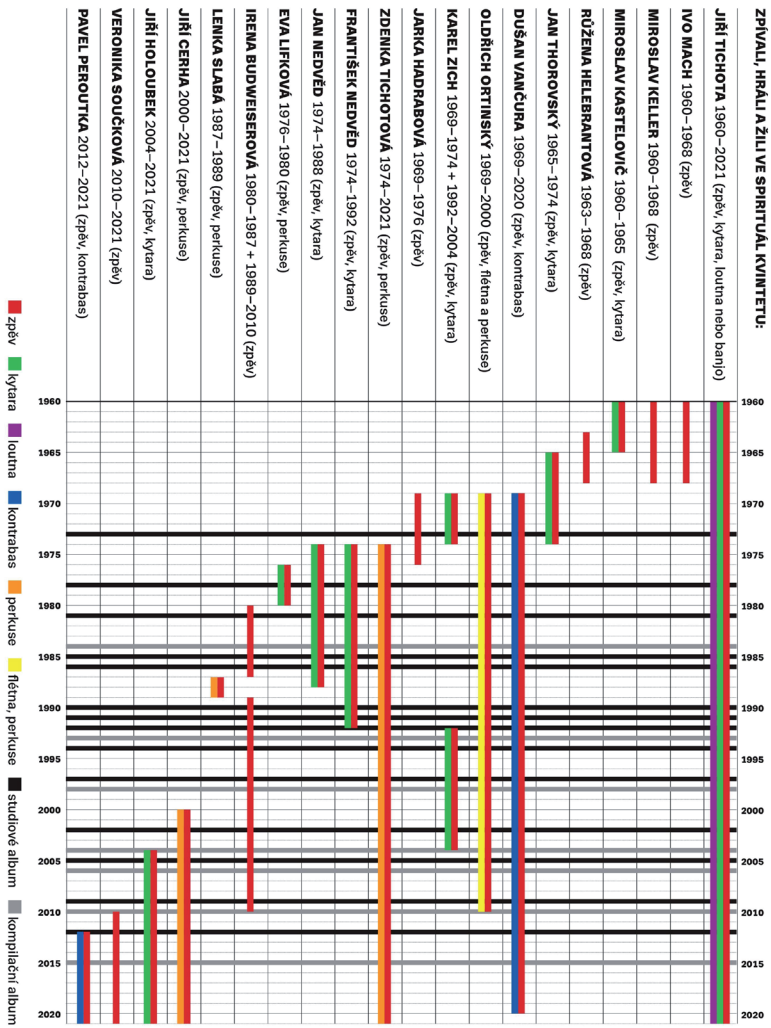

Spirituál kvintet – časová osa. Grafické zpracování Helena Kočmídová